

Opinia prawna w przedmiocie regulacji związanych z przewodami doktorskimi i postępowaniami w sprawie nadania stopnia doktora

I. Przedmiot opinii

Przedmiotem niniejszej opinii jest analiza prawna przepisów regulujących przewody doktorskie i postępowania w sprawie nadania stopnia doktora.

II. Stan faktyczny

Do Biura Prawnego Krajowej Reprezentacji Doktorantów zwrócił się Przewodniczący Zarządu Samorządu Doktorantów Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. L. Schillera w Łodzi z następującymi pytaniami:

1. Czy Uczelnie mogą w przepisach wewnętrznych wskazać inną datę graniczną dla osób zobligowanych ustawą do zakończenia przewodu doktorskiego do 31.12.2023 r.?
2. Co oznacza stwierdzenie, że umorzenie albo zamknięcie postępowania wszczętego na podstawie przepisów dotychczasowych nastąpi jedynie w odniesieniu do przewodów doktorskich, które we wskazanych terminach będą niezakończone w pierwszej instancji?
3. Jak wygląda sytuacja doktorantów starego trybu, którzy postępowania wszczęli po 30.09.2019 r.? Studia doktoranckie mają zostać wygaszone do 31.12.2023 r. Czy to oznacza, że doktoranci starego trybu, którzy wszczęli postępowanie na nowych zasadach tym samym muszą zakończyć swoje postępowania do 31.12.2023 r. czy też niezależnie od wygaszenia studiów doktoranckich postępowania takie mogą być dalej kontynuowane, w myśl zasady braku dat granicznych? W razie odpowiedzi twierdzącej to:
 - a) Czy Uczelnia może wskazać datę graniczną dla osób, które wszczęły postępowanie w nowym trybie, a więc tych, których daty graniczne nie obowiązują?
 - b) Czy Uczelnia ma prawo/może domagać się od ww. osób jakiejś opłaty z tego tytułu?

III. Podstawa prawna

1. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 735 ze zm.), dalej jako: „KPA”;
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 Nr 78, poz. 483), dalej jako: „Konstytucja RP”;

3. Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789), dalej jako: „ustawa o stopniach”;
4. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2017 r. poz. 2183 z późn. zm.), dalej jako: „PSW”;
5. Ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. - Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1669 z późn. zm.), dalej jako: „PWPSWiN”;
6. Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 574 ze zm.), dalej jako: „PSWiN”;
7. Ustawa z dnia 7 kwietnia 2022 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2022 poz. 1010).

IV. Analiza prawna

Ad. 1 i 2. Przewody doktorskie

Na wstępie zaznaczyć należy, że w obecnym stanie prawnym istnieją dwa tryby, w ramach których możliwe jest nadanie stopnia doktora, tj. *tryb przewodu doktorskiego* oraz *tryb postępowania w sprawie nadania stopnia doktora*.

Przewód doktorski - jest szczególnym rodzajem postępowania administracyjnego (H. Izdebski, J. M. Zieliński [w:] H. Izdebski, J. M. Zieliński, *Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym. Komentarz*, wyd. II, Warszawa 2015, art. 11). W aktualnym stanie prawnym nie wszczyna się już przewodów doktorskich w oparciu o przepisy ustawy o stopniach - te mogły być bowiem wszczynane wyłącznie do 30 kwietnia 2019 r. Z kolei trwające przewody doktorskie mogą być kontynuowane do ich zakończenia, jednak nie później niż do dnia 31 grudnia 2023 r., co zostało uchwalone na mocy ustawy z dnia 7 kwietnia 2022 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Ustawa ta weszła w życie z dniem 28 maja 2022 r.

Niemniej należy mieć na względzie, że ww. przepis rangi ustawowej wyznacza jedynie datę graniczną prowadzenia przewodów doktorskich, po której wszystkie wszczęte przewody ulegną z mocy prawa zakończeniu bądź umorzeniu. Z regulacji tej nie wynika jednak obowiązek prowadzenia przedmiotowych postępowań aż do tego czasu. Podmioty doktoryzujące mogą - w ramach przysługującej im konstytucyjnie zagwarantowanej autonomii - regulować przebieg trwających procedur, w tym wyznaczać konkretne terminy na poszczególne czynności – zarówno te wpisujące się w formalny katalog czynności przewodu doktorskiego, jak i czynności techniczne wchodzące w jego skład. Zgodnie z art. 14 ust. 2 pkt

1-5 ustawy o stopniach, czynności przewodu doktorskiego kończą się uchwałami rady jednostki organizacyjnej w przedmiocie:

1. wszczęcia przewodu doktorskiego i wyznaczenia promotora, a także promotora pomocniczego, w przypadku jego udziału w przewodzie;
2. wyznaczenia recenzentów;
3. przyjęcia rozprawy doktorskiej i dopuszczenia jej do publicznej obrony;
4. przyjęcia publicznej obrony rozprawy doktorskiej;
5. nadania stopnia doktora.

Jak wskazano w piśmie Ministerstwa Edukacji i Nauki z dnia 23 sierpnia 2021 r. id 1541661: *Sam fakt złożenia rozprawy doktorskiej przez kandydata w postępowaniu prowadzonym na podstawie poprzednich przepisów jest czynnością „techniczną” i nie stanowi formalnego etapu procedury. (...) Przepisy powszechnie obowiązujące nie odnoszą się do kwestii obligatoryjnego terminu przedłożenia promotorowi rozprawy doktorskiej przez kandydata. Przyjąć należy, że może ona stanowić przedmiot regulacji wewnętrznie obowiązujących. Powyższą interpretację wzmacnia brzmienie art. 14 ust. 4 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, zgodnie z którym jeżeli osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora w wyznaczonym terminie nie przedstawi rozprawy doktorskiej, organ przeprowadzający przewód doktorski może podjąć uchwałę o jego zamknięciu. (...) W świetle przywołanego art. 14 ust. 4 ustawy podmioty doktoryzujące są uprawnione do określenia terminu przedstawienia przez doktoranta rozprawy doktorskiej.*

Jednakże Krajowa Reprezentacja Doktorantów stoi na stanowisku, iż zasadnym i korzystnym działaniem jest uwzględnianie przez podmioty doktoryzujące w ramach uchwalanych regulacji wewnętrznych możliwości prowadzenia przewodów doktorskich do 31.12.2023 r.

Ponadto należy wskazać, iż procedura awansowa w postaci przewodu doktorskiego prowadzona na podstawie przepisów ustawy o stopniach kończy się uchwałą rady właściwej jednostki organizacyjnej w przedmiocie nadania bądź odmowy nadania stopnia doktora. Uchwała ta kończy postępowanie w I instancji. Jednakże osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora lub doktora habilitowanego może wnieść od uchwał, o których mowa w art. 14 ust. 2 i art. 18a ust. 11, jeżeli są one odmowne (w tym odmowy nadania stopnia doktora), odwołanie do Centralnej Komisji (obecnie: Rady Doskonałości Naukowej) za pośrednictwem właściwej rady w terminie miesiąca od dnia doręczenia uchwały wraz z uzasadnieniem (art. 21 ust. 1 zd. 1 ustawy o stopniach). Co za tym idzie, jeśli do 31.12.2023 r. uchwała w przedmiocie nadania bądź odmowy nadania stopnia doktora nie zostanie wydana to przewód taki ulegnie umorzeniu. Jeśli jednak uchwała taka zostanie wydana, ale zostanie złożone względem niej odwołanie - to w takim wypadku postępowanie odwoławcze nie zostanie umorzone.

Ad. 3. Postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora

Stosownie do przepisów ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (PSWiN) osoby, które ubiegają się o nadanie stopnia doktora w trybie przewidzianym w przepisach wspomnianego aktu, tj. w ramach postępowania w sprawie nadania stopnia doktora **nie są związane żadnym terminem granicznym na wszczęcie i zakończenie rzeczonyj procedury**. Jest to zatem znacząca różnica w porównaniu do przewodów doktorskich prowadzonych w tzw. starym trybie. Przewody te - zgodnie z przyjętą nowelizacją - mogą być prowadzone wyłącznie do 31.12.2023 r., a po tej dacie będą one zakańczane bądź umarzone. Takie ograniczenie czasowe w przypadku postępowania w sprawie nadania stopnia doktora nie występuje.

W myśl art. 179 ust. 7 PWPSWiN – w przypadku osób, które rozpoczęły studia doktoranckie przed rokiem akademickim 2019/2020 i ubiegają się o nadanie stopnia doktora na zasadach określonych w PSWiN postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora wszczyna złożenie wniosku o wyznaczenie promotora lub promotorów.

W istocie należy jednak mieć na względzie, że w obecnym stanie prawnym zakończenie studiów doktoranckich powiązane jest z uzyskaniem stopnia doktora w czasie ich trwania. Zgodnie z art. 279 ust. przepisów wprowadzających, studia doktoranckie rozpoczęte przed rokiem akademickim 2019/2020 prowadzi się na zasadach dotychczasowych, jednak nie dłużej niż do dnia **31 grudnia 2023 r.** O ewentualne przedłużenia w odbywaniu studiów doktoranckich można ubiegać się z uwzględnieniem wskazanej daty. Nie oznacza to jednak, że prowadzone postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora po wygaszeniu studiów doktoranckich zostanie umorzone, gdyż mechanizm taki nie został przez ustawodawcę przewidziany. Nie jest to również przeszkoda dla wszczęcia postępowania po tej dacie. Postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora oraz studia doktoranckie – choć są to kwestie niewątpliwie ze sobą powiązane – stanowią zagadnienia odrębne. Postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora jest wszak swoistym postępowaniem administracyjnym, natomiast studia doktoranckie stanowią wygaszaną formułę kształcenia doktorantów, zastępowaną obecnie przez szkoły doktorskie.

Odnosząc się zaś do kwestii ustalania dat granicznych na zakończenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora w przepisach wewnętrznych uczelni, to warto na początku przypomnieć, że ustawa PSWiN ma charakter regulacji ramowej, której specyfika polega na tym, że uczelniom, w tym podmiotom prowadzącym kształcenie doktorantów przyznana została stosunkowo duża swoboda w kształtowaniu swoich wewnętrznych regulacji. Swoboda ta ma swoje korzenie w przepisach ustawy zasadniczej. Na mocy art. 70 ust. 5 Konstytucji RP zapewniona została autonomia szkół wyższych na zasadach określonych w ustawie. Wskazana ustawa – obecnie obowiązująca PSWiN - w art. 3 określa autonomię uczelni jako podstawę systemu szkolnictwa wyższego i nauki. W rezultacie stwierdzić trzeba, że

określenie terminu, w którym powinno nastąpić zakończenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora teoretycznie jest dopuszczalne jako wpisujące się w zasadę autonomii szkół wyższych.

Jednakże należy zaznaczyć, iż niemożliwe jest precyzyjne oszacowanie czasu trwania postępowania w sprawie nadania stopnia doktora, jak również przewidzenie wszystkich okoliczności powodujących jego ewentualne wydłużenie. Pomimo iż przepisy PSWiN wyznaczają terminy na wykonanie poszczególnych czynności, np. na sporządzenie recenzji rozprawy doktorskiej (art. 190 ust. 3 PSWiN), to terminy te jednak - jak na gruncie tego przykładu - mają niejednokrotnie charakter instrukcyjny, co oznacza że za ich naruszenie nie przewiduje się sankcji (M. Pyter (w:) A. Balicki, M. Pyter, B. Zięba, *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2021, Legalis.). W konsekwencji - z różnych przyczyn - terminy te mogą zostać przekroczone, a co za tym idzie samo postępowanie również ulegnie przedłużeniu. Dlatego też wyznaczanie sztywnych terminów na zakończenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora trzeba uznać za niezasadne i nieodpowiadające specyfice postępowania w przedmiocie awansu naukowego, do którego odpowiednie zastosowanie znajdują przepisy regulujące procedurę administracyjną (tj. KPA). Zgodnie z art. 35 § 3 KPA załatwienie sprawy wymagającej postępowania wyjaśniającego powinno nastąpić nie później niż w ciągu miesiąca, a sprawy szczególnie skomplikowanej - nie później niż w ciągu dwóch miesięcy od dnia wszczęcia postępowania. Jednakże z mocy art. 35 § 5 KPA do terminów określonych w przepisach poprzedzających nie wlicza się m.in. terminów przewidzianych w przepisach prawa dla dokonania określonych czynności i okresów zawieszenia postępowania. Oznacza to, że do terminu jedno/dwumiesięcznego na załatwienie sprawy nie wlicza się dwóch miesięcy na sporządzenie recenzji (art. 190 ust. 3 PSWiN.). Co jednak istotne, w praktyce postępowania w sprawie nadania stopnia doktora trwają zdecydowanie dłużej niż wskazano w przepisach KPA.

Ponadto w przypadku, gdyby w przepisach wewnętrznych taki termin został określony jako obowiązujący doktoranta warunek nadania stopnia - to można by tu rozważać jego ewentualną sprzeczność z fundamentalną zasadą polskiego porządku prawnego, jaką jest zasada *impossibilia nemo obligatur*, będąca podwaliną zasady praworządności (art. 7 Konstytucji RP). Na to, że warunek niemożliwy do spełnienia nie wiąże strony, zwraca uwagę bogate orzecznictwo sądów administracyjnych (zob. np. postanowienie NSA z 15.11.2019 r., II OZ 1032/19, LEX nr 2744116, wyrok WSA w Poznaniu z 23.08.2018 r., IV SA/Po 578/18, LEX nr 2549078). Trzeba mieć bowiem na względzie, iż kandydat do stopnia doktora po wszczęciu postępowania, tj. po złożeniu wniosku o wyznaczenie promotora i złożeniu gotowej rozprawy doktorskiej nie ma *de facto* wpływu na przebieg i czas trwania postępowania awansowego. Również zatem z tego względu wyznaczanie terminu zakończenia postępowania nie jest zasadne. W rezultacie trzeba uznać, że – także w przypadku ewentualnego określenia takiego terminu - jego przekroczenie nie powinno wiązać się z negatywnymi skutkami dla kandydatów do stopnia doktora.

Jeśli chodzi zaś o problematykę **odpłatności** za postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora - trzeba zauważyć, że kwestia ta rodzi istotne rozbieżności interpretacyjne, przekładające się na niejednorodną praktykę podmiotów doktoryzujących w tym zakresie. Obrona po skreśleniu z listy uczestników studiów doktoranckich (w tym po wygaszeniu studiów doktoranckich, tj. po 31 grudnia 2023 r.) może wiązać się bowiem ze stanowiskiem Uczelni, że konieczne jest wniesienie opłat za postępowanie.

W tej kwestii przede wszystkim należy przypomnieć, że zgodnie z art. 179 ust. 9 PWPSWiN, do osób, które rozpoczęły studia doktoranckie przed rokiem akademickim 2019/2020 i ubiegają się o nadanie stopnia doktora na zasadach określonych w ustawie, o której mowa w art. 1 (tj. PSWiN), stosuje się odpowiednio przepis art. 182 ust. 4 tej ustawy. Powołany przepis ustawy głównej stanowi, że opłaty [za przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora] nie pobiera się w uczelni, instytucie PAN, instytucie badawczym, instytucie międzynarodowym od osoby ubiegającej się o stopień doktora, która ukończyła kształcenie w szkole doktorskiej.

Praktyka stosowania powyższych przepisów jest – jak wskazano - niejednolita i różni się w zależności od Uczelni. Rzecznik Praw Doktoranta KRD – jako organ strzegący praw doktoranta - stoi na stanowisku, że wszyscy doktoranci w podobnej sytuacji powinni być traktowani jednakowo. Zagadnieniem budzącym wątpliwości jest zaś konieczność ponoszenia opłat za postępowania w sprawie nadania stopnia doktora przez osoby, które zostały skreślone z listy uczestników studiów doktoranckich, a co za tym idzie o nadanie stopnia doktora ubiegają się już poza tymi studiami. Wątpliwości związane są wszakże z „odpowiednim stosowaniem” art. 182 ust. 4 PSWiN. Wydaje się, że „odpowiednie stosowanie” w tym przypadku oznacza, że przepis ten należy zastosować z najmniejszą modyfikacją, która spełni cel przepisu odsyłającego. Taką modyfikacją jest zastąpienie ukończenia kształcenia w szkole doktorskiej – ukończeniem toku kształcenia na studiach doktoranckich. W ocenie Krajowej Reprezentacji Doktorantów takie osoby, jeżeli ukończyły tok kształcenia doktoranckiego (uzyskały wszystkie zaliczenia wynikające z ramowego planu kształcenia) nie powinny być obciążane kosztami postępowania (tak: Pismo Rzecznika Praw Doktoranta Krajowej Reprezentacji Doktorantów z 7 lutego 2022 r. w sprawie opłat ponoszonych przez doktorantów w związku z postępowaniem w sprawie nadania stopnia doktora).

Mając na uwadze powyższe, Krajowa Reprezentacja Doktorantów oraz Rzecznik Praw Doktoranta KRD stoją na stanowisku, że w ww. sytuacji osoby podchodzące do obrony nie powinny być obciążone kosztami postępowania. Trzeba mieć na względzie jednak, że jest to kwestia dyskutowana w doktrynie i praktyce stosowania prawa. Niemniej w wielu jednostkach przewidywane są rozwiązania umożliwiające zwolnienie z opłat w razie obrony w oznaczonym terminie po zakończeniu studiów doktoranckich, co z całą pewnością należy uznać za dobrą praktykę, wychodzącą naprzeciw potrzebom doktorantów i doktorantek.

Ponadto w ocenie Krajowej Reprezentacja Doktorantów działaniem korzystnym jest wprowadzenie tego rodzaju postanowień do aktów wewnętrznych w przypadku ich braku.

Poza argumentacją *stricte* prawniczą warto też odnieść się do sytuacji faktycznej osób, które musiałyby ponieść koszty procedury awansowej. *De facto* w chwili złożenia wniosku o wyznaczenie promotora oraz gotowej rozprawy doktorskiej kandydat do stopnia doktora dopełnia wszelkich wymogów leżących po jego stronie zmierzających do nadania tego stopnia i nie ma wpływu na przebieg dalszej procedury. Z uwagi na to istnieje możliwość, iż z przyczyn niezawinionych po stronie doktoranta/kandydata musiałoby dojść do nadania stopnia doktora poza studiami doktoranckimi (w szczególności po wygaszeniu studiów doktoranckich). W takich przypadkach obciążanie ww. osób kosztami procedury awansowej byłoby działaniem wysoce niekorzystnym, a wręcz krzywdzącym, co z pewnością nie sprzyja tworzeniu optymalnych warunków kształcenia doktoranckiego i ubiegania się o stopień doktora.

V. Wnioski

1. Wszczęte przewody doktorskie prowadzone na podstawie ustawy o stopniach mogą być kontynuowane do ich zakończenia, jednak nie później niż do dnia 31 grudnia 2023 r. Jest to jednak data graniczna prowadzenia przewodów doktorskich, po której wszystkie wszczęte przewody ulegną z mocy prawa zakończeniu bądź umorzeniu. Z regulacji tej nie wynika obowiązek prowadzenia przedmiotowych postępowań aż do tego czasu.
2. Krajowa Reprezentacja Doktorantów stoi na stanowisku, iż zasadnym i korzystnym działaniem jest uwzględnianie przez podmioty doktoryzujące w ramach uchwalanych regulacji wewnętrznych możliwości prowadzenia przewodów doktorskich do 31.12.2023 r.
3. W sytuacji, gdy do 31.12.2023 r. uchwała w przedmiocie nadania bądź odmowy nadania stopnia doktora nie zostanie wydana to przewód doktorski ulegnie umorzeniu. Jeśli jednak uchwała taka zostanie wydana, ale zostanie złożone względem niej odwołanie - to w takiej sytuacji postępowanie odwoławcze nie zostanie umorzone.
4. Osoby, które ubiegają się o nadanie stopnia doktora w oparciu o przepisy ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (PSWiN) tj. w ramach postępowania w sprawie nadania stopnia doktora nie są związane żadnym terminem granicznym na wszczęcie i zakończenie rzeczonyj procedury. Jednakże w obecnym stanie prawnym zakończenie studiów doktoranckich powiązane jest z uzyskaniem stopnia doktora w czasie ich trwania.
5. Wyznaczanie sztywnych terminów na zakończenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora w regulacjach wewnętrznych podmiotów doktoryzujących trzeba uznać za niezasadne i nieodpowiadające specyfice postępowania w przedmiocie awansu naukowego, do którego odpowiednie zastosowanie znajdują przepisy regulujące procedurę

administracyjną (tj. KPA) - zwłaszcza w obliczu tego, iż w praktyce postępowania te trwają zdecydowanie dłużej niż wskazano w przepisach rzeczzonego aktu.

7. Krajowa Reprezentacja Doktorantów oraz Rzecznik Praw Doktoranta KRD stoją na stanowisku, że osoby podchodzące do obrony w trybie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora poza studiami doktoranckimi nie powinny być obciążone kosztami postępowania, jednak trzeba mieć na względzie, że jest to kwestia dyskutowana w doktrynie i praktyce stosowania prawa.

mgr Barbara Pietrzyk –Tobiasz
członek Zarządu KRD ds. prawnych
Przewodnicząca Biura Prawnego KRD
(podpisano za pomocą podpisu zaufanego)